Recenzja poprawionej rozprawy doktorskiej mgr Joanny Wolińskiej

Is the Altaic theory possible? Considerations based on the comparative analysis of grammatical structures of Mongolian, Turkish and Manchu languages

Na wstępie zaznaczam, że zgodnie z § 6 ust. 6 rozporządzenia MNiSW o szczegółowym trybie i warunkach przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim itd. z dn. 29.01.2018 r. przedstawiam recenzję „uzupełnionej lub poprawionej rozprawy doktorskiej", a więc pomijam pewne zapisy z mojej pierwszej recenzji z dn. 29.08.2018 r.

Poprawiona rozprawa mgr Joanny Wolińskiej zawiera poszerzony rozdział pierwszy „Altaic theory and Altaic languages speakers" (s. 23–57), znacznie poprawiony i poszerzony rozdział drugi „Negative and optative forms in Mongolian, Manchu/Sibe and Turkish languages" (s. 58–163) oraz nieco zmieniony i poszerzony rozdział trzeci „Conclusions" (s. 163–175). Dodatek „Index of particles and suffixes" z pierwszej wersji autorka zmieniła na dwa indeksy „Index of particles and suffixes" (s. 176–198) i „Index of optative forms" (s. 199–217), z tym że w odróżnieniu od spisu treści, w tekście nazywa się on „Index of optative forms and suffixes". Tym samym dodatek drugi stał się po prostu dodatkiem (appendix). Znacznym ulepszeniem jest nadanie mu numerów stronic, poza tym lepszy jest też wykaz źródeł – jaśniejszy i ujęty w zwarte grupy. Tu też autorka dokonała uzupełnień, zwłaszcza w części turkijskiej. Mamy więcej próbek tekstów staroturkijskich, starotureckich oraz współczesnych tureckich (autorka niepotrzebnie zachowała nietureckie reklamy komercyjne w kopiach zrzutów ekranowych). Poszerzony jest też wykaz skrótów (s. 7–9). Podziękowania oraz krótkie streszczenie w języku polskim i angielskim również zmieniono nieco wedle nowej zawartości rozprawy, tak jak końcowe jej części, tzn. bibliografię, spis tabel, wykresów i map.

Już samo porównanie objętości pokazuje, jak bardzo rozprawa została poszerzona – głównie dzięki poszerzeniu analizy form optatywnych. O ile pierwsza wersja liczyła 100 stron bez dodatku (teraz indeksu) i bibliografii, teraz liczy 168 stron, również bez indeksu i bibliografii, które – dodajmy – są oczywiście integralną częścią rozprawy i także powinny być do niej doliczone.

Przypomnę, że głównym celem pracy jest odpowiedzenie na pytanie, czy formy przeczenia oraz optatywne w badanych językach mogą posłużyć za podstawę do potwierdzenia lub odrzucenia hipotezy ałtajskiej (w rozprawie – teorii). Struktura głównego rozdziału empirycznego, jakim jest rozdział drugi, została znacznie poprawiona zgodnie z moimi zaleceniami. Po pierwsze języki są uszeregowane według rozwoju historycznego, po drugie analizę form optatywnych rozszerzono na wszystkie języki, dzięki czemu układ dwóch badanych kategorii gramatycznych jest symetryczny i bardziej spójny. Obecnie analiza form zaprzeczonych obejmuje 57, optatywnych – 45 stron. W większości przypadków autorka uczyniła tak, że dokładniej i na przykładach opisała to, co jedynie zasygnalizowała w pierwszej wersji, choć są też części zupełnie nowe.

Jeśli chodzi o wybór języków, mogę powtórzyć, co napisałem w pierwszej recenzji, ale zdaję sobie sprawę, że zmiana tego spowodowałaby konieczność całkowitego przebudowania rozprawy. W grę wchodziłoby zatem jedynie dodanie dobrze zaświadczonego języka turkijskiego, ale to też byłoby zbyt trudne, a poza tym rozbiłoby proporcjonalność. Natomiast uzasadnienie autorki, że wybrała turecki, ponieważ ten język nie pozostawał pod wpływem języków mongolskich, jak np. tuwański (s. 13) jest o tyle niedobre, że tuwański jest skrajnym przykładem. Jest sporo innych języków na wschodzie, które nie uległy tak silnemu wpływowi mongolskiemu jak tuwański.

W sprawie oceny metody rozprawy również podtrzymuję zadanie, że jest prawidłowa. Choć narzędzia analizy dyskursu są nadal na tyle skromne, że trudno rozprawę zaliczyć do poważnych studiów analizy dyskursu. Dobrze, że zgodnie z zaleceniem autorka włączyła luźno zostawioną część o stanie badań ałtaistycznych do rozdziału pierwszego „Altaic theory and Altaic languages speakers". Tu też dodała przegląd nowszych badań, np. pracę Martine Robbeets i termin języki transeurazjatyckie, którym niektórzy współcześni badacze zastępują języki ałtajskie.

Ogólnie oba podrozdziały wstępne oraz cały rozdział I oceniam dobrze. Znacznie lepiej wygląda teraz rozdział II, przede wszystkim przykłady są ponumerowane, lepiej tłumaczone i opatrzone dosłownym przekładem wraz z analizą morfologiczną. Poszerzony i lepiej przedstawiony jest stan w języku starotureckim. Większość błędów została poprawiona. Nadal jednak turkijski spójnik złożony (Erdal 2004: 338, 508) *ap* ... *ap* (s. 107) autorka nazywa partykułą.

Jeśli chodzi o optatyw, wciąż brak oparcia się na opracowaniu modelowym lub teoretycznym. Definicja optatywu zaczerpnięta z internetowego słownika oksfordzkiego z pewnością jest niewystarczającą w poważnej pracy badawczej. Skorzystanie z ogólnej pracy modelowej pozwoliłoby autorce mieć lepsze podstawy do tego, żeby spróbować rozróżnić tryb rozkazujący od życzącego. Niemniej jednak to nowe podejście do optatywu pozwoliło autorce sformułować pewne wnioski i postawić pytania o zasadność tradycyjnych ujęć opisowych. Chyba dopiero teraz autorka dochodzi do tego, że naznaczone taksonomicznym, nie analitycznym podejściem językoznawstwo mongolskie nie rozwiązało wszystkich wątpliwości. Dokonuje pewnych odkryć, analizując nietypowe użycia kilku form i formułuje przyszłe postulaty badawcze. Krótko mówiąc, dokładne wzięcie kategorii modalnych na warsztat poprawiło poziom rozprawy. Trzeba zaznaczyć, że nowy materiał niekiedy powoduje konieczność weryfikacji wcześniej postawionych tez. Na przykład, jeśli wybiera język turecki, a pisze, że w angielskim – przeciwstawiając go językom ałtajskim – optatyw wyraża się też leksykalnie, np. czasownikiem 'to wish', trzeba dodać, że w dzisiejszym tureckim mamy to samo. Otóż podaną wypowiedź angielską *I wish that he ate* można w tureckim wyrazić podobnie czasownikiem *istemek* 'chcieć', tzn. *Onun (yemek) yemesini istiyorum* (podobne zdanie z tym samym czasownikiem *istemoq* można utworzyć w uzbeckim, choć w uzbeckim optatyw jest głównie wyrażany morfologicznie lub morfosyntaktycznie). Zresztą, choć rzadziej używany, czasownik 'chcieć' adaptowały z perskiego w postaci *qala-* i *qaala-* takie turkijskie języki środkowoazjatyckie, jak kazachski i kirgiski.

Stwierdzam też, że autorka poprawiła większość wskazanych przeze mnie drobnych uchybień i zastosowała się do części postulatów.

Jeśli chodzi o wnioski, dysproporcja między częścią o zaprzeczeniu i optatywie została usunięta. W obecnej postaci optatywowi poświęcono tyle samo, a nawet nieco więcej miejsca: zamiast niespełna półtorej strony mamy siedem. Natomiast jeśli chodzi o treść, autorka zachowała to, co przedstawiła początkowo, a mianowicie stwierdza, że porównanie form jednej i drugiej kategorii ani nie potwierdza, ani nie zaprzecza teorii ałtajskiej (s. 168 i 173).

Jeśli chodzi o bibliografię, cieszę się, że autorka przedstawiła ją w sposób jednolity bez podziału na części. Jest ona znacznie bardziej rozbudowana. O ile w pierwszej wersji bibliografia obejmowała 105 pozycji, to w poprawionej – 189. Już samo to pokazuje, jak wiele wysiłku autorka włożyła w udoskonalenie swojej rozprawy.

Oceniając staranność pracy, poprawność, podtrzymuję ocenę z pierwszej recenzji. Pewne błędy wskazane przeze mnie zostały poprawione, inne nie, np. s. 67 i 107. Pojawiły się też nowe, np. *danyšayïm* (s. 157) zamiast *danïšayïm*. Jeśli chodzi o angielszczyznę, jest ona zrozumiała i w większości poprawna, choć znalazło się wiele błędów, takich jak „proof of" (poprawnie „proof for"), „refers the optative" (poprawnie „refers to the optative") lub „characteristic for" (poprawnie „characteristic of"). Tak więc w razie publikacji części rozprawy dobra korekta jest konieczna.

Podsumowując stwierdzam, że w stosunku do pierwszej wersji autorka wprowadziła wiele uzupełnień i poprawek, w większości zgodnych z moimi uwagami krytycznymi. Praca jest znacznie poszerzona w części rozdziału drugiego o optatywie, dzięki czemu zyskała na proporcjonalności i poziomie. Autorka skorzystała z wielu nowych opracowań. Układ rozprawy zyskał na przejrzystości i jasności. Bardzo dobrze, że autorka wprowadziła dość powszechnie stosowaną we współczesnym językoznawstwie metodę tłumaczeń przykładów wraz z tłumaczeniem dosłownym i analizą morfologiczną. Uważam, że w obecnym kształcie rozprawa spełnia wymóg stawiany rozprawom doktorskim przez ustawę o stopniach naukowych i tytule naukowym, zawarty w art. 13.1 (ustawa z dn. 14.03.2003, tekst jednolity z dn. 15 września 2017, zob. Dz. U. z 27.09.2017 r., poz. 1789). Wnoszę o dopuszczenie autorki do dalszych szczebli przewodu doktorskiego.

Poznań, dn. 15 lipca 2019 r.

Henryk Jankowski

Henryk Jankowski